

Leblang félárjegyeket árusító színházi jegyirodája, hogy a földalatti vasút nem is bírta lebonyolítani a Joe Leblang irodájába tóduló százszázalékos forgalmát és kénytelenek voltak megkérni Leblangot arra, hogy költözzék be a földalatti vasút legforgalmasabb állomásának, a Times Square Stationnak földalatti állomásaiba. Leblang jegyirodája azóta ott is működik.

Százezer és százezer színházi jegyet természetesen már nem szerezhetett többé a régi módszer segítségével Leblang, mert ennyi jegyet nem osztogatnak szét a newyorki színházak színpadjaik kiragasztása fejében. Leblang most már ahhoz a módszerhez folyamodott, hogy leutazott azokra a vidéki városokba, ahol amerikai szokás szerint „kipróbálták” a színházakat új darabjaikat, mielőtt New Yorkban bemutatnák őket és

ha úgy látta, hogy a darab be fog válni, hat hétre előre megvásárolta az egész erkélyt és a földszinti ülések felét.

A színházgatók örömmel adták olcsó pénzen a jegyeiket, miután Joe Leblang ajánlata már magában véve is biztosította azt, hogyha meg is bukik a darab, nem fognak túlságosan sokat ráfizetni, de Leblang is megtalálta számításait, mert még a kevésbé jó darabokhoz is el tudta legalább féláron adni a jegyeket.

A háború után az egykori szegény kíváncsi olyan gazdag lett, hogy nagyszabású üzemekre is vállalkozhatott. Most már nemcsak az előadások jegyeit vásárolta meg előre, hanem először

beszédgödör társul színdarabok előadásához, később pedig ő maga finanszírozott egész sor nagysikerű darabot.

Joe Leblang — ahogy tréfásan mondták róla a newyorki színházi világban — „A Broadway anyagja” volt, mert egész sereg olyan darabot vitt sikerre, a szerzők és színészek legnagyobb boldogságára, amelyek az ő nagyszerű szervezete nélkül érdemtelenül megbuktak volna.

A kőből való rébusz

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

Úgy látszik, mégis csak kitavasodik. Rügyeznek a városi fák; zöldel a pázsit; a parkokban kisfűk, meg kislányok cicáznak a virágágyak körül és az áprilisi napsütésben fehér topánkás babák tipegnek a Szabadság tér aszfaltján, melyen valamikor — nem is olyan régen — még az Újépület állott.

Újépület! Milyen hamar elfelejtettük ezt a sokszorosan megátkozott, redvesfalú, sötétre mázolt épületet, mely ellen száz esztendőig hiába harcolt a nemzet gyűlölete. József császár Neugebäudejának falai nem akartak leomlani. Egyszerre aztán jöttek az új idők; jött a kiengesztelődés ideje. Mikor 1894-ben meghalt a „turini remete”, a Burgban úgy látták, hogy a halott forradalmártól nem kell félni, és elhatározták, hogy a megrokkant pesti kaszárnyákat eladják a magyar államnak. Ennek örülni fognak a magyarok is, az armáda pedig a kívénthet kaszárnyák helyett új és modern kaszárnyákat kap. Úgy is lett. Határozatba ment, hogy az Újépületet, a Károly-kaszárnyát, a gellérthegyi citadellát és ezenkívül még két budai kaszárnyát 6.4 millió forintért (13.848.000 pengő) megveszi a magyar állam. A Károly-kaszárnyát 5.4 millió forintért (12.528.000 pengő) megveszi az államtól a főváros, de ráadásul ingyen kapja hozzá a Citadellát. Az Újépületről az végeztették, hogy le kell rombolni, hogy helyébe gyönyörű új városrészt építhessen a polgárság. Az öreg Wekerle Sándor, — aki akkor még fiatal, mindössze 43 éves és miniszterelnök volt — szóval, Wekerle Sándor ötötte nyélbe a megállapodást a katonai kincstárral és a csákányok 1898-ban már bontották a Neugebäude vén falait, melyek olyan vastagok voltak, hogy sem zokogást, sem sóhajtatást át nem engedtek...

Most van harminc esztendeje, hogy a meggyűlölt és megátkozott kaszárnya-monstrum helyén kibujt a földből az első két palota. Az első után aztán egymásután jött a többi is és mind a huszonhét palota patkóalakban ott sorjázott a mai Szabadság tér körül huszonöt évvel ezelőtt, amikor Ferenc József Budapesten látta vendégül a spanyolok királyát, XIII. Alfonzt. Ifjú feleségét is magával hozta Alfonz és mikor aranyos hintón a fiatal pár végigkocsizott az Andrássy úton: a pesti magyarok odáig voltak a nagy lelkesedéstől. Az asszonyoknak nem is annyira a spanyol király tetszett, hanem Ena királyné — kalapja; pompás, hatalmas, sárga szalmából font florentin-kalapja. Még hetek múlva is erről a csudakalapról beszélt Pest ifja-nagyja...

Huszonöt és múlt el azóta. Mennyi minden megváltozott egy negyedszázad év alatt! Trónusok omlottak össze és Európa akkori térképe alig hasonlít Európa mai térképéhez. Régi igazságok, régi nagyságok, régi események képe fakult. Sok mindent elfelejtettünk. Olyan könnyen felejt az ember.

Megfeledkeztünk az Újépületről is; pedig valamikor annyit beszéltünk róla. Ennek a monstruózus nagy házának már a karrierje is botrányra indult. József császár építtette. Úgy mondják, az volt a terve a császárnak, hogy valami grandiózus házat építtet a magyaroknak, és ebben a mammut-épületben szállásolta volna el azokat a jótékony intézményeket, amelyekre egy országnak szüksége van. Lett volna benne kórház a betegtestű szegények és kórház a lelkibetegek számára. A talált gyermekeket és az elagott szegényeket is ebben az intézetben akarta elhelyezni. Végül ide kerültek volna a csavargók és munkakerülők is, mert kényszerdó-

logházat akart a császár berendezni a nagy épületben, amelyet a térrajzok K. K. Allgemeine Versorgungs-Hause-nak tituláltak. Gyönyörű tervek bizony ezek, de az autokratá császár nem igen beszélt meg a magyarjaival a terveit. Tanácsot is ritka esetben kért tőlük, ép azért rettegtek minden reformjától. Megdöbbenést keltett ez a reformja is. „Senki sem tudja, hogy mi a terve veje a császárnak, írja József egy kortársa. — Kőből való rébusz ez az épület, melynek megfejtésén hiába török fejüket a pestiek.”

Ehhez a szociális intézményeknek szállást adó nagy épülethez telek kellett. Telket Pest város magisztrátusától kért a Helytartótanács. Hülfő Mór, Bálint, egy kiszolgált császári őrnagy volt akkoriban Pest város helyettes polgármestere. Kemény legény volt Hülfő őrnagy, akit a Helytartótanács azért küldött a pesti magisztrátus nyakára, mert a város szénája nem volt rendben. Sikkasztásoknak és egyéb görbe dolgoknak jöttek a nyomára és a Helytartótanács felfüggesztette az egész tanácsot. Hülfő Mór vállalkozott rá, hogy majd rendbeszedi a nemes városi és hivatalos tevékenységét azzal kezdte, hogy anélkül, hogy megkérdezett volna valakit: a városi földesből 17.807 négyszöglet ajánlkozott oda a Neugebäude céljaira. A Váci-kaputól északra (a mai Lipótváros helyén) hatalmas buckás földjei voltak a városnak. „Sogenannte Homok”. Ezen a néven szerepelnek ezek a pusztaságok Pest régi térképén. Ezeknek a homokbuckáknak a közepes közepén kezdte meg Canevale császári építész tervei szerint Hild János 1788-ban a hírhedt lett Neugebäude építését. A „kőből való rébusz” építése azonban hamarosan elakadt. 1787-ben kiűzték a török háború és a háborúra kellett a pénz. A háború volt a sürgősebb; a „K. K. Allgemeine Versorgungs-Hause” — várhatóan József császárnak különben sem lehetett sok öröme a reformjaival. Ami sok terve közül megvalósult, az a nép-

nek nem kellett; ami pedig kellett volna, az nem valósult meg. A hatalmas császár életében nem készült el az Allgemeine Versorgungs-Hause sem, mert József kiábrándulva a hatalomból és kiábrándulva az emberek-ből, 1790 január 20-án örökre behunyta a szemét.

A pesti magisztrátus csak erre várt. Abban a pillanatban, amint új kurzus kezdte el az uralkodást, megkezdődtek a számonkérések, az igazoltató eljárások városházán és vármegyeházán egyaránt. Hülfő Mór, aki is felelnie kellett az ajándéktelkéért. A városi ügyész az áprilisi tanácsülésben panamával vádolta meg a helyettes polgármestert; a választó polgárság pedig menten meg is fosztotta állásától az őrnagyból lett polgármestert. Nagy botrány lett a dologból. Hülfő Mór sem hagyta magát, de a Helytartótanács sem hagyta Hülfőt. Megindult a nagy — se hossza, se vége — vizsgálat, melynek során ugyan kiderült, hogy bizony őrnagy uramnak is van tarka macskája, nem egy. De végül mégis csak a tanács, meg a választó polgárság (ezek voltak a városatyák) húzták a rövidebbet. A főkolompók, akik Hülfő ellen az akciót vezették: szörnyen megdögláltak; a városi ügyész pedig, aki nyílt ülésben panamázással vádolta az őrnagyot, elcsapta hivatalából a Helytartótanács.

Az Újépületről pedig mégsem lett az, aminek József császár kitervezte: szegénygondozó intézet, hanem lett belőle kaszárnya és a magyar hazafiak börtöne. Volt ugyan egy időszak, amikor — úgy látszott — mégis valami hasznos dolog támad az Újépületről. 1797-ben ugyanis néhány prágai zsidó kereskedő meg akarta venni a félbenmaradt Neugebäudet. 130 ezer rénus forintot ajánlottak érte és kijelentették, hogy szövögyarat szeretnének berendezni az Újépületben. Van néhány magyar mágnás, — írták az instanciában a prágai zsidók — akik szintén építettek gyárat és gazdagították vele az országot. Ezt akarják tenni ők is. Nosza, egyéb sem kellett a pesti burgereknek. Lett nagy felzúdulás a hírre, hogy zsidók akarják megvenni a Neugebäudet. Menten ajánlkoztak, hogy megveszik az épületet; adnak érte ők is 130 ezer forintot és kórházat, dologházat kvártélyoznak bele. A hosszúra nyúlt alkudozást aztán 1802-ben egyszerre megszakította a Helytartótanács végzése, mely Széchenyi gróf helytartótanácsos javaslatára kimondta, hogy a Neugebäude nem adja a prágai zsidóknak, mert ezt az épületet az elkergetett szerzetesrendek vagyonából építették, tehát nem lenne illosod, ha zsidóknak adnák el. De nem adják el polgároknak sem, mert a felsőbbbségnek céljai vannak a házban.

Mik voltak ezek a célok? Kiderült hamarosan. Francia fogolykatonákat szállásoltak el benne. A nagy ház ezzel aztán átadott igazi rendeltetésének, mert száz esztendőn keresztül hol börtön volt a Neugebäude, hol kaszárnya, hol pedig egyszerre mind a kettő. 1809-ben például francia foglyok laktak benne. Laktak benne aztán tüzerkatonák is. Ép ezért Pattantyusok kaszárnyájának nevezték egy időben. 1849-ben is; hosszú ideig aztán is magyar hazafiak börtöne volt a sötétre festett épület. A kaszárnya egyik hátsó udvarán lótték agyon az osztrák katonák gróf Bathányi Lajost, az első felelős magyar minisztérium elnökét is. De más vér-

Bérheadunk telefonberendezést

Készülékeink úgy az állami, mint a házi beszélgetésekre alkalmasak. Kombinált készülékeink városi telefonberendezések tartama alatti házi beszélgetések is folytathatók az összeköttetés megszakiatása nélkül. — Bankok, gyárak, kis- és nagyüzemek, gazdaságok és magánháztartások részére létesítünk legmodernebb automatikus, táv-automatikus, soroskapcsolású vagy vonalváltós telefonberendezést

Ajánlattal díjtalanul készségesen szolgálunk

Eliwest Priteg
Egyesült Magyar Magántelefon
és Elektromos Ipar Rt.

Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szm

Sorozatos telefonszm *aut. 858-60

tanuhalált is láttak ezek a kaszárnyafalak. Könnyek és sóhajtakos vára lett a Neugebäude, melyet alig több három évtizednél, hogy elpusztított a bontó csákány.

Már a kiegyezés után szobakerült, hogy a magyar állam váltsa meg ezt a megátkozott kaszárnyát, mely a magyar történelem legszomorúbb korszakaira emlékeztetett. De csak 1894-ben, mikor Kossuth Lajos meghalt, jutott odáig a dolog, hogy Ferenc József beleegyezett a kaszárnya-tranzakcióba. Egyébként százfizenként esztendőlt élt az Újépület és egy évszázadon keresztül akadályozta meg a város észak felé való fejlődését. Mindig ott volt a város-vege, ahol a Neugebäude állott. Mögötte már csak a városi fátételek, löpormalom, katonai raktárak, hajóhivatal, malmok, az „Újvilág”-hoz címzett hírhedt söröző, cukorfinomító és a mai Lipót körúton átvonuló Tüköry-töltés húzódtak meg.

A közmunkatanácsra volt bízva, hogy az Újépület helyére új, gyönyörű városrészt varázsoljon. Sok kísérletezés, próbálkozás után — úgy, ahogy — sikerült, amit akartak. *Palóczi Antal* építész-tanár névtelenül benyújtott terve és elgondolása szerint építették be a Neugebäude helyét. Ez a terv nagyon hasonlít a manheimi Wasserthumplatzhoz, ez azonban végeredményben nem is olyan nagy baj. A Szabadság-teret patkóalakban veszi körül a 27 palota. A patkót, melyet 6 kis ucca tagol 7 részre: dél felől a Széchenyi park választja el a régi Lipótvároستól. A patkó balról a tözsdeépülettel, jobbról a Nemzeti Bank palotájával végződik. Az egész nagyon jól fest és talán nincs is más hibája, mint hogy a Szabadság tér domború aminek aztán az a következménye, hogy a teret környező paloták nem érvényesülnek eléggé, míg ha kimélyítenék a Szabadság tér közepét, ezáltal imponálóbbá válna a palotakeret.

Egyébként érdekes megnézni, hogy ezelőtt harminc esztendővel ki mennyit és mennyiért vett telket az Újépület földjéből és hogy harminc esztendő alatt hány szabadságtéri palota cserélt gazdát?

Házszám	Terület □ ölben	A telek vételára aranykoronában 30 évvel ezelőtt	Egységár □ ölenként aranyk-ban	A telek eredeti tulajdonosa	Az ingatlan mai tulajdonosa
Szabadság tér 8-9	1359.10	1.495.010.—	1100	Osztrák-Magyar Bank	Nemzeti Bank
" 10	223.20	290.160.—	1300	Kanitz Ig. és Fia	Postatakarék
" 11	205.00	143.500.—	700	Erényi Ullmann Gyula	"
" 12	266.20	292.820.—	1100	Kereskedelmi Csarnok	M. kir. Kincstár
" 13	327.30	400.942.50	1225	Sváb Imre	Sváb Imre
" 14	383.20	459.840.—	1200	Dungyverszky Lázár	Özv. Jovánovits Istvánné
" 15	375.40	450.480.—	1200	Deutsch Antal	Özv. Kaszab Aladárné
" 16	484.50	581.400.—	1200	Adria Tengerhajózási	Nemzeti Bank nyugdíjintézete
" 17-18	2530.60	2.227.540.—	900	Bp. Áru- és Értéktőzsde	Áru- és Értéktőzsde
Aulich ucca 3	155.80	107.813.60	692	Walko Lajos	Dr. Walko Lajosné és társa
" 5	173.90	—	—	Grünstein Henrik	Gergely György
" 4-6	332.50	—	—	Havas Béla	Havas Béla László
" 8	307.70	308.777.—	1010	Linczer Imre	Sebestyén Richárdné
Báthory ucca 3	204.70	122.820.—	—	Ullmann Gyula	Özv. Berger Izidorné
" 5	351.70	351.700.—	1000	Neuschloss Ödön és Marcell	Magántisztv. Orsz. Nyugdíjint.
" 7	284.90	296.296.—	—	Dr. Virava József	Báró Schossberger Rezsóné
" 9	159.70	105.402.—	—	Davidsohn Dávid	Davidsohn Horace
Honvéd ucca 3	186.40	111.840.—	—	Bedő Bertalané	Bedő Rudolf
Hold ucca 4	693.00	693.000.—	1000	Postatakarék	Postatakarék
" 6	322.60	396.792.—	920	Frankl Mór	Frankl Mór és neje
" 8	173.90	—	—	Guillaume Árpádné	Pártos Zsigmond
" 10-12	303.00	312.090.—	1030	Hellsinger Gedeonné	Hellsinger Pál és társa
Perczel ucca 4	163.70	111.316.—	680	Herzmann Bertalan	Dr. Grauer Vilmosné
Vécsey ucca 3	204.10	175.934.20	862	Popper Sámuel	Popper Sámuel
" 5	320.20	333.068.—	1040	Dr. Baumgarten Nándor	Dr. Baumgarten Nándor
" 4	640.60	—	—	Bp. Közüti Vaspálya Rt.	Dr. Klein Miksa
Nádor ucca 29	399.90	1.136.226.—	1092	Bp. Közüti Vaspálya Rt.	Zoltán-udvar Rt.

Mielőtt a Neugebäude telkét feldarabolták volna: Wekerle Sándor akkori miniszterelnök intézkedett, hogy az egész terület komplexumból 12.000 négyszöglet kell háztelkekül eladni; a terület többi része térnek és uccának jutna. A házhelyekből Wekerle utasítása szerint legalább 3.5 millió forintot (8.1 millió pengőt) kellett bevennie a közmunkatanácsnak. A telkek értékesítése nagyszerűen sikerült. Átlag 900 koronát (1044 Ft) kaptak egy-egy négyszögletért, de voltak olyan telkek is, amelyek négyszög-

ölért 1300 koronát (1508 Ft) fizetett az új tulajdonos. Az Áru- és Értéktőzsde 2530 négyszögletnyi telket vásárolt, amelyért 2.227.540 koronát (2.583.946 pengőt) fizetett, míg az Osztrák-Magyar Bank 1.495.010 koronát fizetett a telkéért. A 30 telekből már 1899-ben elkelt 21 telek; 11.519 négyszögletből 10.294 négyszöglet 10.6 millió koronáért; de hamarosan elkelt a többi is; úgyhogy kiderült, hogy üzletnek sem volt rossz a kaszárnya-tranzakció.

Nagyon érdekes, hogy harminc évvel ez-

előtt körülbelül annyit értek a szabadságtéri telkek, mint ma. A 27 palota közül 16 cserélt gazdát máig. A Postatakarékpénztár például lassacskán megvásárolta azt az egész háztömböt, amelyet a Szabadság tér, a Hold ucca, Kiss Ernő ucca és Perczel Mór ucca bekerít. Az Adria tengerhajózási palotáját a Nemzeti Bank nyugdíjintézete váltotta magához; *Deutsch Antal* palotáját pedig *Kaszab Aladár* 1,187.000 koronáért vette meg.

A Szabadság tért aszfaltján pedig gondtalanul babák játszanak.

Vilma penzió

Váci ucca 11/b. Telefon: 873-89

A legmodernebb komforttal berendezve. Előrangú ellátás. Mérsékelt árak